

Tobaksfri skoltid NU!

Projektplan

Sammanfattning

Näst efter hemmet är skolan den miljö som påverkar barn och ungas värderingar, val av livsstil och levnadsvanor mest. Det är därför viktigt att skolan som verksamhet och miljö är ett stöd för sina elever i frågor som berör exempelvis levnadsvanor. Tobak är en sådan fråga.

För att skydda barn och unga från tobaken och på så sätt förhindra alternativt skjuta upp tobaksdebuter så skulle skolan behöva vara en miljö och tid helt befriad från tobak. Så ser det inte ut idag i den svenska skolan. Trots lagstiftning mot rökning i skolmiljön så röks det på en majoritet av Sveriges skolor. Och snuset som inte finns med i lagstiftningen härjar fritt. De flesta skolor är idag – istället för att vara en skyddande miljö – en riskmiljö för tobaksbruk. Vi behöver en förändring i attityd till och hur vi hanterar tobaksfrågan i skolmiljön. Vi behöver att tobaksfri skoltid införs i landets skolor och att verksamma verktyg och arbetsmetoder används.

A Non Smoking Generation vill med utvecklingsprojektet – Tobaksfri skola NU! – Sätta fokus på behovet av en tobaksfri skola, gällande såväl miljö som tid. A Non Smoking Generation vill även visa på att det finns verksamma verktyg och arbetsmetoder för att arbeta tobaksförebyggande i skolan och för en tobaksfri skoltid. Man vill i detta utvecklingsprojekt tillsammans med fyra kommuner arbeta för att uppnå tobaksfri skoltid och på så sätt kunna visa på goda och lärande exempel.

Bakgrund

Det är under tonåren man börjar (eller inte börjar) att bruka tobak. Om man inte har börjat bruka tobak före 20 års ålder, så kommer man troligtvis aldrig att börja. Barn och unga behöver därför allt stöd de kan få för att så att säga hålla fönstret mot ett eventuellt tobaksbruk stängt under tonåren. Föräldrar spelar här en mycket viktig roll genom att vara tydliga men utöver tydliga föräldrar så behöver barnen och ungdomarna under sin uppväxt också få vistas i helt tobaksfria miljöer.

Det är i år 21 år sedan det lagstiftades om att skolgårdar ska vara rökfria. Tanken med lagstiftningen är att barn och unga ska skyddas från rökning. Då vi vet att ju mer vanligt förekommande rökning är i barn- och ungdomsmiljöer desto fler kommer att börja röka. Kan vi hålla barn och ungdomsmiljöer rökfria kommer med andra ord färre att börja röka. Så är lagens intention. Tyvärr efterlevs lagstiftningen mycket dåligt. Undersökningar har visat att det röks på en klar majoritet av Sveriges grundskolors skolgårdar och i stort sett på varenda gymnasieskola. Även det tillsynsarbete som kommunerna ansvarar för lämnar en hel del övrigt att önska. Det har i 20 års tid varit en lågt prioriterad fråga och en ej efterlevd lagstiftning.

Ett problem, utöver att lagstiftningen efterlevs dåligt, är att tobaksprodukten snus inte ingår i lagstiftningen om rökfria skolgårdar. Så om möjligt härjar snuset än mer fritt på landets skolor. Och då inte bara på skolgården utan även inne i skolan och på lektioner.

Ytterligare ett problem med rådande lagstiftning är att det är skolans område och inte skoltiden som gäller. **På många skolor har det lett till att diskussionen mer handlar om var man får röka, istället för att man som minderårig inte ska röka överhuvudtaget.** Det hela blir ju nästan fånigt när man dessutom ställer det mot att över 200 kommuner i Sverige och samtliga landsting har rökfri eller tobaksfri arbetstid för sina vuxna medarbetare. I princip kan ju det få till följd att den vuxna skolpersonalen inte får röka under arbetstid/skoltid, men de minderåriga eleverna röker under skoltid, så länge de går utanför skolans område. Och snusa kan de göra även inne på skolan och när som helst.

Som tidigare nämnts så är tobakslagen en skyddslag. Barn och unga under 18 år ska inte kunna köpa tobaksprodukter och deras vistelsemiljöer – barnomsorg, skola och fritidshem ska vara rökfria. Men det är ju inte mot produkten cigaretter i sig de ska skyddas och inte heller är syftet att freda skolans område, utan syftet är att barn och unga ska skyddas mot den starkt beroendeframkallande drogen nikotin. Därför borde även tobaksprodukten snus hållas borta. Skoltiden borde vara helt tobaksfri oavsett om man befinner sig på skolgården eller utanför.

Som tobaksfrågan hanteras i skolan i dag så är den svenska skolan en riskmiljö. Många är de unga som har börjat och kommer att börja sitt tobaksbruk i skolan. Det borde vi inte acceptera.

I Norge har man fattat beslut och lagstiftat om tobaksfri skoltid. Det är en tydlig signal om hur man där ser på frågan. Det finns några få kommuner i Sverige som har diskuterat och fattat beslut att kommunens skolor ska ha tobaksfri skoltid. Enskilda skolor har även fattat sådana beslut. Men implementering och uppföljning dröjer. Det är fortsatt en lågt prioriterad fråga och en klar majoritet av de svenska skolorna har ett mycket otydligt förhållningssätt i tobaksfrågan. Det råder också en brist på kunskap om såväl lagstiftningen, tobaksfrågan i stort och hur man kan och borde arbeta med frågan i skolan. Frågan om en tobaksfri skoltid behöver både attitydmässigt och kunskapsmässigt en kraftig knuff i rätt riktning.

A Non Smoking Generation har i 35-års tid framgångsrikt arbetat med opinionsbildning i tobaksfrågan samt med utveckling av verktyg och arbetsmetoder för tobaksförebyggande arbete i skolan och andra ungdomsmiljöer. Man har i tidigare utvecklingsprojekt med stöd från Statens Folkhälsoinstitut – Tobakspreventivt flerkomponentsprogram för grundskolan (2003 – 2005), Tobaksfri gymnasieskola (2008 – 2010) och Tobaksfri skola 2.0 (2012 – 2014) - utvecklat metoder och arbetssätt för ett verksamt tobaksförebyggande arbete i skolan. Metoder som har utvärderats med gott resultat.

A Non Smoking Generation avser nu att under tre års tid (2015 – 2017) driva projektet – Tobaksfri skoltid NU! Arbetet ska bedrivas genom att erbjuda stöd (utbildning, material och handledning) till fyra kommuner som vill arbeta tobaksförebyggande och för en

tobaksfri skoltid. Samt inspirera andra kommuner genom att sprida information och kunskap om verksamma metoder och goda exempel.

Syfte

- Att sprida kunskap om verkningsfulla verktyg och arbetsmetoder samt stödja de (kommuner och skolor) som vill arbeta tobaksförebyggande och för en tobaksfri skoltid.
- Att få upp frågan om en tobaksfri skoltid på agendan samt öka (politikerns, föräldrarnas, skolpersonalens och eleverns) medvetenhet om skolans betydelse för barns och ungas inställning till bruk av tobak.

Övergripande projektmål

- Visionen och det långsiktiga målet är att alla Sveriges skolor ska införa tobaksfri skoltid.
- Projektets övergripande mål är att stödja ett par kommuner och skolor som redan nu vill införa tobaksfri skoltid att lyckas göra det. Och på så sätt kunna lyfta dem som goda och lärande exempel.
- Samt att genom kunskapsspridning och uppvisande av goda exempel skapa en efterfrågan och skapa ett tryck på svenska skolor att införa tobaksfri skoltid.

Delmål

- Rekrytera och knyta samarbetsavtal med minst fyra kommuner.
- Att stödja dessa kommuner att nå målet med en tobaksfri skoltid.
- Att sprida kännedom om goda och lärande exempel.

Målgrupp

A Non Smoking Generations målgrupp är alltid barn och ungdomar. Det är dem vi vill stödja till ett tobaksfritt liv. Och vår vision är en ung tobaksfri generation. Men för att uppnå delmål till den visionen behöver vi nå och aktivera andra målgrupper som i sin tur kan påverka barn och unga.

- Kommuner / Politiker och tjänstemän (Bildnings- och skolnämnder/förvaltningar)
- Skolledningar, skolpersonal, elever och föräldrar.

Avgränsningar

- Projektet avgränsas tidsmässigt till tre år (januari 2015 – december 2017)
- Inom ramen för projektet ska stöd att arbeta för en tobaksfri skoltid erbjudas och genomföras tillsammans med 4 kommuner.

- Parallellt ska även andra intresserade skolor erbjudas stöd, i den omfattning som A Non Smoking Generation mäktar med under projekttiden och då till ett självkostnadspris för dessa skolor.

Projektorganisation

- Styrgrupp
- Projektledare
- Projektgrupp – Insamling av fakta metod- och utvärderingsstöd till kommuner och skolor. Samt kommunikation och kunskapsspridning

Ansvar och rollfördelning

- Projektledare ansvarar för att leda, hålla samman och driva det dagliga arbetet inom projektet.
- Projektgrupp – Metod- och utvärderingsstöd till kommuner och skolor – ansvarar för projektets samarbete med kommuner, skolor samt genomförande av insatser.

Tillvägagångssätt

Sammansättning av projektgrupp

Ansvar för faktainsamling, metodstöd till kommuner och skolor. Samt kommunikation och kunskapsspridning.

För att kunna ge bästa stöd till de kommuner och skolor som vi ska samarbeta med kommer vi sätta samman en arbetsgrupp bestående av projektledare och en medarbetare från A Non Smoking Generation. Till denna grupp knyts även två rådgivare samt den externa utvärderaren av projektet. A Non Smoking har i tidigare projekt samarbetat med Professor Per Tillgren och Med. Dr Maria Nilsson som är två av landets mest erfarna inom folkhälsa och drogprevention. Dessa har tillfrågats även denna gång och ställt sig positiva till att medverka.

Kontakt och rekrytering av samarbetspartners (kommuner)

Målsättningen är att vi ska ge ett antal kommuner (4 st) stöd i deras arbete med att införa tobaksfri skoltid i sina skolor (kommunernas) Vi behöver med andra ord kontakta ett antal kommuner som har visat intresse för/har börjat diskutera att införa tobaksfri skoltid i sina skolor.

Behovsanalys och planering av insatser

När vi har rekryterat och knutit samarbetsavtal med 4 kommuner så får vi tillsammans med dem göra en behovsanalys. Vad behöver de för stöd (i form av utbildning, material, kommunikationsstöd, implementeringsstöd m.m.) i sina skolor för att uppnå en tobaksfri skoltid. Därefter sätter vi upp en plan för respektive kommun om hur arbetet ska genomföras under projekttiden.

Utbildningsinsatser

Inom ramen för projektet kommer ett antal utbildningsinsatser genomföras. Utbildningarna baseras på verksamma verktyg och arbetsmetoder för att arbeta tobaksförebyggande och för en tobaksfri skoltid. A Non Smoking Generation har i tidigare projekt tagit fram sådana verktyg och material som har utvärderats med gott resultat. ("Att arbeta tobakspreventivt med ungdomar", Boij, Metz, Edvardsson och Westerlund, Forskningsstation Mösseberg 2005). Utbildningsinsatser kommer ske såväl i uppstartsfasen med kommunernas skolor samt löpande under projekttiden för att stödja hela eller delar av arbetet med att få skoltiden tobaksfri. Utbildningen kan rikta sig till skolledningarna, skolpersonalen, elever och föräldrar.

Handledning/Implementeringsstöd

Skolorna kommer löpande få handledning och implementeringsstöd. A Non Smoking Generation har med vetenskapligt stöd inom ramen för projektet (Tobaksfri skola 2.0 - 2012 - 2014) tagit fram en implementeringsmodell i sex steg. Denna implementeringsmodell ger stöd till skolorna att bygga långsiktigt hållbara strukturer och rutiner för en tobaksfri skoltid. Med utgångspunkt i denna implementeringsmodell kommer skolan handledas under projekttiden.

Kontinuerliga avstämningar/behovsanalys

Kontinuerliga avstämningar och behovsanalys kommer göras med såväl kommunerna som med de enskilda skolorna som deltar i projektet. Detta för att säkerställa att samtliga deltagande samarbetspartners kommer så långt som möjligt mot målet - en tobaksfri skoltid.

Erfarenhetsutbyte

En gång per läsår ska vi samla representanter från deltagande samarbetspartners för erfarenhetsutbyte.

Kommunikation och spridning av kunskap och goda exempel

Vi kommer att kommunicera de kunskaper och erfarenheter vi tillgodogör oss under arbetets gång. Vi kommer att berätta om de framgångar som deltagande skolor uppnår. Goda exempel som uppkommer i deras arbete.

Deltagande vid seminarier, konferenser, mässor och föreläsningar.

Vi kommer att delta i konferenser och mässor samt genomföra föreläsningar där vi kan möta våra målgrupper och på så sätt lyfta och synliggöra frågan om en tobaksfri skoltid.

Uppföljning/Utvärdering

Utvärdering stöd att arbeta för en tobaksfri skoltid

När det gäller utvärderingen av stödet till de samarbetande kommunerna så kommer vi knyta en mycket erfaren extern utvärderare till projektet. Utvärderingen ska genomföras vetenskapligt och ge svar på såväl i vilken omfattning deltagande kommuner har uppnått tobaksfri skoltid som vilka eventuella effekter det har fått på elevernas attityder till tobak, tobaksfri skoltid och på deras tobaksbruk. Vi vill även här få kunskap om hur stödet och arbetet för en tobaksfri skola har uppfattats av kommunens skolpolitiker, tjänstemän, skolledningar och skolpersonal. Utvärderingen

kommer ske med hjälp av enkätundersökningar samt enskilda- och gruppintervjuer. En separat utvärderingsplan har tagits fram för denna del av den externa utvärderaren.

Grov tidplan (Stöd för att arbeta för en tobaksfri skoltid)

Insats	Tid
Sammansättning av projektgrupp	Mar - Apr 2015
Kontakt och rekrytering av samarbetspartners	Mar – Sept 2015
Behovsanalys och planering av insatser	Aug – Nov 2015
Utbildningsinsatser	Okt 2015 – Jan 2016
Handledning/Implementeringsstöd	Jan 2016 – Sept 2017
Kontinuerliga avstämningar/behovsanalys	Mar 2016 – Sept 2017
Erfarenhetsutbyte	Höst 2016 och Vår 2017
Kommunikation och spridning av kunskap och goda exempel	2015 - 2017
Uppföljning/Utvärdering	Följer projektet fr. start
Utvärdering klar	Dec 2017

Dokumentation/Rapportering

Projektets samtliga delar dokumenteras löpande. Årliga delrapporter tas fram och delges Folkhälsomyndigheten. En fullständig projektrapport (inkl. utvärderingsrapporter) sammanställs och presenteras i februari 2018.